

Opmerkelijke insecten in en om gebouwen in 1983

door

J. T. de JONGE

Hoofdinspectie Milieuhygiëne, Afdeling Bestrijding van Dierplagen

ABSTRACT. — Remarkable insects in and around buildings in 1983. Complaints concerning interesting species in the Netherlands in 1983 are reported. The cockroach *Ectobius cf sylvestris* (Poda) came into buildings in large quantities in september. In most of the cases only the larvae were found; two adult females could be captured. The fly *Phagocarpus permundus* (Harris) was collected on wood treated with tar oil preservatives. A nest of *Xylocopa violacea* (Linnaeus), a rare species in the Netherlands, was found in Utrecht. The beetle *Oligomerus ptilinoides* Wollaston was found in our country for the first time.

Inleiding

In 1983 ontving de afdeling Bestrijding van Dierplagen 3370 meldingen over hinderlijke en schadelijke insecten, mijten e.d. Dit is een stijging van 26% ten opzichte van 1982. Bij een aantal van de vermelde insectesoorten zijn speciaal de omstandigheden waaronder ze voorkomen van belang. Van één soort staat vast dat deze nog niet eerder in Nederland werd waargenomen.

DICTYOPTERA

De afdeling krijgt slechts zelden monsters toegestuurd van inheemse kakkerlaksoorten. Dit jaar werden echter grote aantallen nymfen van zeer waarschijnlijk de Boskakerlak, *Ectobius sylvestris* (Poda), in gebouwen aangetroffen. Vanuit het oostelijk deel van de provincie Utrecht en vanaf de Veluwe bereikten ons in de periode van begin september tot half oktober twaalf meldingen.

Maarn	30.VIII en 9.IX	nymfen	Nunspeet	8.IX	nymfen
Den Dolder	2.IX en 8.IX	nymfen	Leusden	12.IX	1 nymf
Otterlo	5.IX	1 ♀	Leusden	12.IX	1 ♀ + nymfen
Eerbeek	6.IX	nymfen	Soest	21.IX	1 nymf
Amersfoort	6.IX	1 nymf	Huizen	28.IX	nymfen
't Harde	8.IX	nymfen	Kootwijk	17.X	nymfen

Grote aantallen nymfen kwamen zowel binnen als buiten de gebouwen voor. Alle gebouwen waren gesitueerd in bosrijke gebieden.

De Boskakerlak komt in grote delen van Europa voor, van Zweden en Finland tot Noord-Italië en van Rusland tot de Noordzee, het Kanaal en de Golf van Biskaje. In Engeland wordt de soort niet aangetroffen (Kruseman, 1979). Net als andere inheemse kakkerlaksoorten zijn de volwassen exemplaren veelal te vinden op struiken en kruidachtige gewassen in bosrijke streken. Het vrouwtje draagt het eipakket bij zich en begraaft het uiteindelijk in de grond. Hiertoe maakt ze een kuiltje dat ze ook zelf weer toedekt met aarde. De nymfen leven vooral op de grond tussen afgevallen bladeren. Wellicht is de oorzaak van het optreden van deze soort in gebouwen te vinden in de extreem droge weersomstandigheden van de zomer van 1983. *E. sylvestris* heeft zich nergens in gebouwen kunnen handhaven.

Een inwoner van Soest ontdekte in zijn bagage na een reis vanuit Djakarta, Indonesië, een kakkerlak die bleek te behoren tot *Neostylopyga rhombifolia* (Stoll). In de literatuur wordt dit ook wel de Harlekijnkakerlak genoemd wat zeer toepasselijk is vanwege de bonte kleurscha-

keringen. Meestal worden alleen de vrouwtjes aangetroffen. In tropische gebieden komt de soort af en toe in woningen voor (Cochran, 1982).

LEPIDOPTERA

Het afgelopen jaar bereikten ons twee meldingen over de rijstmot *Corcyra cephalonica* (Stainton) (Pyralidae). De eerste melding betrof de productie-afdeling van een chocoladefabriek waar in april aanzienlijke aantallen van deze mottesoort werden aangetroffen. De tweede melding kwam uit een woning in Heemskerk waar in juni enkele van de motten werden gevonden. *C. cephalonica* is een tropisch insect dat in onze streken alleen kan overleven in verwarmde opslagruimten. De soort wordt aangetroffen in gepelde rijst, maar ook in mais, graan, sorghum, griesmeel, cacao, aardnoten, katoenzaad, sesamzaad, palmpitten, rozijnen, krenten en chocola (Busvine, 1980). De totale ontwikkelingsduur is onder de meest gunstige omstandigheden ca. 4 weken, maar in gebouwen in Nederland treedt waarschijnlijk slechts één generatie per jaar op.

Van Rossem (1952) meldde reeds het optreden van de soort in katoenzaadschilfers „uit den Congo”. Het is waarschijnlijk dat *C. cephalonica* in meerdere levensmiddelenfabrieken in Nederland voorkomt, dit vanwege de intensieve contacten die veel van deze fabrieken hebben met het buitenland.

DIPTERA

Een tweetal meldingen bereikte ons betreffende de Meidoornvlieg *Phagocarpus permundus* (Harris), fam. Tephritidae (boorvliegen). De vliegen werden aangetroffen op 11 juli op een kippeschuur in Steenwijk en dan vooral op de pas met carbolineum behandelde delen van het hout. Zeer opvallend met de vleugels bewegend liepen de vliegen daarop in het rond. De soort werd op 26 juli eveneens in Eindhoven aangetroffen op een uit Kenia geïmporteerde kist. Ook hier bevonden de vliegen zich op de met carbolineum behandelde delen van het hout.

Deze vlieg ontwikkelt zich in de vruchten van *Crataegus* (meidoorn), *Cotoneaster*, *Sorbus* (lijsterbes) en *Berberis* (Blunck, 1953). De eitjes worden in groepjes in de vruchten gedeponeerd. Tot in het najaar leven de larven hierin. Daarna vindt de verpopping plaats. Na de winterperiode komen de vliegen tevoorschijn. Wellicht worden ze aangetrokken door een bepaalde geurcomponent van carbolineum.

HYMENOPTERA

Begin november werden vanuit Utrecht-Noord, in de nabijheid van een bosgebied, drie mannetjes van de houtbij *Xylocopa violacea* (Linnaeus) toegestuurd. Een kolonie was aangetroffen in een vermolmd berkestam die als steunpaal diende voor een vogelhuisje. De uitvliegopening in de stam bevond zich op ongeveer een halve meter boven de grond. Volgens de inzender hadden er zeven exemplaren in het nest gezeten.

De houtbij paart in april waarna het vrouwtje het nest bouwt. Ze maakt daarbij cellen onder elkaar in holle, loodrecht staande takken en stammen. De vrouwtjes vliegen van mei tot augustus en bouwen vaak 2 à 3 nesten. De houtbij is een Zuid Europese soort en wordt in Nederland slechts zelden aangetroffen. In Noord-Brabant en Limburg zijn in het verleden drie populaties waargenomen. Ook is een aantal vangsten van afzonderlijke exemplaren gemeld (Benno, 1941; De Haan, 1952; Van Lith, 1955; Sanders, 1953 en Van der Zanden, 1955).

COLEOPTERA

Een inwoner van Tilburg kocht in 1978 in Frankrijk een oude buffetkast van kersehout. Zowel in 1981 als in juni 1983 kwamen uit deze kast kevertjes tevoorschijn die bleken te behoren tot *Oligomerus ptilinoides* (Wollaston) (Anobiidae). Deze soort komt volgens Lohse (1969) voor in het zuidelijk deel van Midden-Europa. Zij komt in leefwijze overeen met de Gewone houtworm, *Anobium punctatum* (Degeer), en kan schade toebrengen aan verwerkt hout in huis

en in meubels. De soort werd tot nu toe niet eerder in Nederland aangetroffen.

In Kerkrade werden in september exemplaren van de keversoort *Mezium sulcatum* Fabricius aangetroffen. Deze tot de diefkevers (Ptinidae) behorende soort werd gevonden op de bovenverdieping van een woning. De kevers liepen langs het plafond en op de bedden. Volgens Freude (1969) komt *M. sulcatum* voor in het Middellandse Zeegebied, op Madeira, de Kanarische eilanden en de Azoren. In Midden-Europa is deze soort ingevoerd, maar ze heeft zich daar niet gevestigd. De soort ontwikkelt zich in tabakszaad, paprika, opium en allerlei grassen. In Nederland werd *M. sulcatum* tot nu toe slechts enkele keren aangetroffen (Brakman, 1966).

Op 8 december 1982 bereikte onze afdeling een aantal kevers vanuit Grave (Noord-Brabant), die bleken te behoren tot *Ptinus pusillus* Sturm (Ptinidae). De kevers werden aangetroffen in een bouwvallige woning, vooral in de kamers op de tweede verdieping. Op de zolder daarboven had men in het verleden duiven gehouden. Er waren een hoeveelheid mest en een aantal dode duiven blijven liggen.

De soort komt voor in geheel Europa, uitgezonderd Noord-Europa en de Balkan. *P. pusillus* Sturm komt vaak voor samen met de gewone diefkever *Ptinus fur* Linnaeus. Everts (1922) meldt dat zij is aangetroffen in Den Haag, Haarlem, Arnhem en Valkenburg (L.). De larven kan men aantreffen achter boomschors waar ze leven van rottend organisch materiaal. Het is waarschijnlijk dat in dit geval de vroegere aanwezigheid van duiven tot het optreden van deze kevers heeft geleid.

In een woning te Venlo werden in oktober exemplaren van de keversoort *Cryptolestes pusillus* (Schönherr) (syn. *C. minutus* (Olivier)) (Cucujidae) aangetroffen. De kevers werden vooral gevonden rondom het aanrecht in de keuken. Deze soort kan zich ontwikkelen in opgeslagen voorraden, vooral granen en graanprodukten. Hij komt vooral voor in vochtige tropische streken en is veel minder algemeen in koele droge klimaatzônes. Buiten gebouwen kan de soort in Nederland naar alle waarschijnlijkheid niet overleven. Hij werd tot nu toe slechts enkele keren in ons land aangetroffen (Brakman, 1966).

LITERATUUR

- Benno, P., 1941. Een tweetal zeldzame Bijen uit de Lymers, met aantekeningen bij een nest van *Osmia papaveris* Latr. — *Ent. Ber., Amst.* 10: 311-315.
- Blunck, H., 1953. *Handbuch der Pflanzenkrankheiten* 5: 1-311, Paul Parey, Berlin, Hamburg.
- Brakman, P. J., 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggend gebied: 1-219. *Monogr. ned. ent. Vereen.* 2: I-X, 1-219.
- Busvine, J. R., 1980. *Insects and Hygiene*, 3d edition: 1-568, Chapman and Hall, London, New York.
- Cochran, D. G., 1982. Cockroaches — Biology and Control: 1-53. WHO/VBC 82.856.
- Everts, E., 1922. *Coleoptera Neerlandica* 3: 1-667, Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage.
- Freude, H., 1969. 69. Familie Ptinidae. — *Käfer Mitteleur.* 8: 60-74.
- Haan, J. H. H. de, 1952. De blauwe houtbij, *Xylocopa violacea* (L.) Latr. „inheems” te Weert. — *Natuurh. Maandbl.* 41 (12) 97-102.
- Kruseman, G., 1979. De kakkerlakken en bidsprinkhanen — Dictyoptera — uit de landen van de Benelux. — *Wet. med. kon. ned. natuurh. Vereen.* 133: 1-28.
- Lith, J. P. van, 1955. Een nest van *Xylocopa violacea* (L.). *Ent. Ber., Amst.* 15: 452-454.
- Lohse, G. A., 1969. 68. Familie Anobiidae. — *Käfer Mitteleur.* 8: 27-60.
- Rossem, G. van, 1952. Verslag over het optreden van enige schadelijke insekten van het jaar 1951. — *Tijdschr. Ent.* 95: LXXXIV-LXXXIX.
- Sanders, H., 1953. Hymenoptera Aculeata V. Over enkele zeldzame bijen. — *Natuurh. Maandbl.* 42 (11): 98-101.
- Zanden, G. van der, 1955. Aantekeningen over Hymenoptera I. — *Ent. Ber., Amst.* 15: 418-422.